

PARLAMENTNÍ
INSTITUT

VYBRANÁ TÉMATA

6/2011

Estonsko – parlamentní volby 2011

Pavla Tichá

duben 2011

POSLANECKÁ
SNĚMOVNA
PARLAMENTU
ČESKÉ REPUBLIKY

Obsah:

STRUČNÝ HISTORICKÝ ÚVOD	2
POLITICKÝ SYSTÉM.....	3
ZÁKONODÁRNÁ MOC.....	3
VÝKONNÁ MOC	3
VOLEBNÍ A STRANICKÝ SYSTÉM	4
SOUČASNÁ PODOBA VOLEBNÍHO SYSTÉMU	5
INTERNETOVÉ VOLBY	5
POLITICKÉ STRANY	5
PARLAMENTNÍ VOLBY 2011.....	7
KAMPAŇ	7
VÝSLEDKY	8
TABULKY A GRAFY	10
VÝSLEDKY PARLAMENTNÍCH VOLEB 2011	10
VÝVOJ VOLEBNÍ PARTICIPACE – PARLAMENTNÍ VOLBY	10
POČET E-VOLICŮ V POMĚRU VŮČI CELKOVÉMU POČTU VOLICŮ	11
POUŽITÁ LITERATURA:	12

Stručný historický úvod

V roce 1918 vyhlásilo Estonsko nezávislost na Rusku. Vznikla tak první samostatná Estonská republika. Jednalo se o stát s parlamentním zřízením. Zákonodárnou moc představoval jednokomorový parlament (Riigikogu). Ústava, schválená v roce 1920, “dala vznik nejextrémnější formě parlamentarismu”¹. Nezávislost Estonska skončila v roce 1940, kdy se Stalinovi podařilo po sovětské okupaci a následných zmanipulovaných volbách začlenit Estonsko do Sovětského svazu jako Estonskou sovětskou socialistickou republiku. Sovětskou vládu přerušila v letech 1941- 44 německá okupace. Po osvobození Estonska Rudou armádou zde obnovil Sovětský svaz svoji vládu a po 46 let bylo Estonsko jednou ze sovětských republik.

Samostatnost získali Estonci opět 20. srpna 1991. V tomto roce bylo vyhlášeno referendum o nezávislosti, ve kterém se 77,8% ze zúčastněných vyjádřilo pro obnovení státní samostatnosti. Nově vzniklé Ústavní shromáždění přijalo 14. února 1992 novou ústavu², která vstoupila v platnost 3. července téhož roku.

¹ CABADA, Ladislav. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha : Oeconomia, 2008. s. 90

² Elektronická verze ústavy v anglickém jazyce dostupná na: http://www.servat.unibe.ch/icl/en00000_.html [6.4. 2011]

Politický systém

Zákonodárna moc

Podle platné ústavy z roku 1992 je Estonsko parlamentní demokracií. Legislativní moc náleží jednokomorovému Riigikogu, ve kterém zasedá 101 poslanců volených na 4 roky podle principu poměrného zastoupení. Volen může být kandidát s estonským občanstvím, který dosáhl věku 21 let. Podle ústavy parlament navrhuje a schvaluje zákony, rozhoduje o vyhlášení referenda, schvaluje rozpočet, ratifikuje mezinárodní smlouvy nebo navrhuje ministerského předsedu. V čele stojí předseda a dva místopředsedové. Parlament je rozpuštěn v případě, že ani ve třetím kole nedokáže zvolit premiéra a také když vysloví vládě nedůvěru. *(Všechny pravomoci jsou uvedeny v kapitole IV, článku 65 estonské ústavy.)*

Výkonná moc

Prezident je volen parlamentem na 5 let, maximálně 2x za sebou. O kandidaturu se může ucházet osoba, která dosáhla věku 40ti let, se státním estonským občanstvím vzniklým narozením v Estonsku. Funkce prezidenta je spíše reprezentativní povahy. Hlava státu reprezentuje Estonsko na mezinárodní scéně, vyhlašuje parlamentní volby v řádném i mimořádném termínu, svolává nově zvolený parlament a zahajuje jeho první zasedání, jmenuje a odvolává členy vlády. *(Všechny pravomoci jsou uvedeny v článku kapitole V, článku 78 estonské ústavy)*

V čele vlády stojí premiér. Ten musí být nejpozději do 14 dnů po rezignaci předchozí vlády pověřen prezidentem republiky vyjednáváním o sestavení nové vlády. Do čtrnácti dnů od tohoto pověření kandidát na premiéra představí parlamentu podklady pro sestavení nové vlády, na jejichž základě poslanci rozhodnou, zda dostane pověření vládu sestavit. Ke schválení je potřeba prosté parlamentní většiny. Pokud kandidát důvěru parlamentu nezíská, musí prezident navrhnout nejpozději do 7 dnů nového kandidáta. Pokud ani ten nezíská většinu v parlamentu nebo je neúspěšný při sestavování vlády, právo na vybírání nového kandidáta přebírá Riigikogu. Takový kandidát pak představí své nominace na ministry prezidentovi. Pokud tak neučiní, pak by měl prezident republiky vypsát nové volby v mimořádném termínu.

Jednotliví ministři vlády jsou na doporučení premiéra jmenováni prezidentem. Vláda je rozpuštěna, pokud je zvolen nový parlament, je jí vyslovena nedůvěra nebo ji premiér rozpustí sám. *(Všechny pravomoci jsou uvedeny v článku kapitole VI, článku 87 estonské ústavy)*

Volební a stranický systém

Pro volby do Riigikogu používá Estonsko poměrný volební systém. Původní podoba volebního zákona z roku 1992 zvýhodňovala předvolební koalice a vedla k atomizaci stranického systému. Volební zákon byl od svého vzniku již několikrát změněn. Jednalo se např. o změny v počtu volebních obvodů i počtu mandátů, které byly v jednotlivých obvodech přidělovány. V roce 1992 se tak volilo ve 12 volebních obvodech, jejichž počet mandátů se pohyboval od 5 do 12³. V roce 1995 se počet obvodů snížil na 11 a počet mandátů se pohyboval od 7 do 11. Podobné změny se odehrávaly i v následujících letech.

Před volbami v roce 1999 byla zákonem zrušena možnost uzavírat předvolební koalice. K tomuto kroku došlo na základě zkušeností z předchozích let, kdy se již zmíněné koalice „ihned po skončení voleb rozpadly na oddělené parlamentní frakce“⁴. Tato změna nutila malé strany, aby se v rámci svého boje o přežití staly součástí některé z velkých stran. Důsledkem bylo, že se počet stran, které se dostaly na volební listinu nebo zasedly v parlamentu, již v průběhu 90. let zmenšil. Např. parlamentních voleb v roce 1995 se zúčastnilo 36 politických stran a koalic, kdežto těch z roku 1999 už jen 16. Dále se pak počet ještě snižoval, a po posledních volbách z března 2011 zasedají v parlamentu jen 4 strany⁵.

Založit a registrovat novou politickou stranu není v Estonsku jednoduché. Zákon přijatý v roce 1994 stanovuje minimální počet členů na 1000. Vzhledem k počtu oprávněných voličů, který se odhaduje 927 000, je možné považovat tuto hranici za vysokou⁶. Dalším prvkem, který limituje existenci politických stran je nutnost úspěchu ve volbách. Pokud se straně nepodaří 2x po sobě dostat se do Riigikogu, je jí odebrána licence.

Změny ve volebním systému i úpravy zákonů o politických stranách vedly k tomu, že se rapidně snížil počet politických stran na estonské politické scéně. Současné podmínky sice znevýhodňují malé strany, na druhou stranu mají pozitivní vliv na stabilitu politického systému v Estonsku.

Co se týče rozdělení politického spektra na levičiči a pravici, je v Estonsku viditelné větší zastoupení i podpora stran pravicových a pravého středu. Zastoupení levicových stran je poměrně slabé, Komunistická strana byla zakázána. Podle průzkumu se „v roce 1997 identifikovalo s levičiči jen 7 % Estonců, na rozdíl od 35 % pravicových a 47 % středových“⁷. To, co estonské levičiči ubírá na popularitě, je její napojení na Rusko.

³ MELESHEVICH, A.A., Party Systems in Post-Soviet Countries, Palgrave Macmillan, 2007, New York, str. 167

⁴ MELESHEVICH, A.A., Party Systems in Post-Soviet Countries, Palgrave Macmillan, 2007, New York, str. 169

⁵ Reformní strana, Estonská strana středu, Sociálně demokratická strana a Vlastenecká unie a Res publica.

⁶ Ve srovnání např. s dalšími pobaltskými státy Litvou – 400 členů, Lotyšskem – 200 členů.

⁷ <http://www.balticworlds.com/stability-and-consensus/>

Současná podoba volebního systému

Volí se ve 12 volebních obvodech, v nichž je možné získat od 6 do 13 mandátů. Počet mandátů pro jednotlivé obvody se přiděluje na základě volebního koeficientu⁸. Tímto koeficientem se vydělí počet voličů v každém z obvodů. Podmínkou pro vstup politické strany do parlamentu je překročení 5% klauzule.

Mandáty jsou přidělovány ve třech skrutiniích. V prvním získávají mandáty ti, kdo dosáhnou minimálně na hranici tzv. jednoduchého koeficientu⁹. V druhém skrutiniu se mandáty rozdělují jen mezi kandidáty stran, které kandidují na celostátní úrovni a které překročily 5% volební klauzuli. Mandát získá ten, kdo obdržel „počet hlasů ve výši minimálně 10 % hodnoty jednoduchého volebního koeficientu“¹⁰. Ve třetím skrutiniu se rozdělují tzv. kompenzační mandáty “na základě modifikované d’Hondtovy metody”¹¹ mezi strany, které na celostátní úrovni dosáhly minimálně 5 % hlasů nebo tří individuálních mandátů.

Internetové volby

Estonsko je známé svými internetovými volbami. Poprvé si je mohli voliči vyzkoušet na komunální úrovni v roce 2005, následně pak ve volbách do Riigikogu 2007 a výjimkou nebyly ani parlamentní volby 2011. K tomu, aby se občan mohl volit pomocí internetu, může využít ID kartu, digitální kartu nebo mobilní telefon. Podle nejnovějších statistik se voleb účastnilo 580 264 oprávněných voličů, z nichž 140 846 využilo možnosti internetových voleb. Obecně se internetových voleb účastní spíše voliči pravicových stran, volí téměř shodný poměr mužů a žen. Nejvíce zastoupena je věková skupina mezi 25 a 34 lety, následovaná skupinou mezi 35-44 lety¹².

Politické strany

Reformní strana (Eesti Reformierakond (RE))

Vznikla v listopadu 1993. Jedním ze zakladatelů a nejvýznamnějších osobností strany byl její první předseda Siim Kallas, který se v roce 2004 stal evropským komisařem. Od tohoto roku až dodnes ve vedení strany stojí Andrus Ansip. Zatím nejlepší volební výsledek v parlamentních volbách strana zaznamenala v roce 2011. V rámci Evropského parlamentu je členem frakce Aliance liberálů a demokratů pro Evropu (ALDE).

⁸Volební koeficient se vypočítá tak, že se celkový počet voličů vydělí počtem mandátů.

⁹ Počet voličů v daném okrsku vydělený počtem mandátů.

¹⁰ CABADA, Ladislav. *Nové demokracie střední a východní evropy*. Praha : Oeconomia, 2008. s. 96

¹¹ CABADA, Ladislav. *Nové demokracie střední a východní evropy*. Praha : Oeconomia, 2008. s. 99

¹² <http://www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/engindex/statistics>

Reformní strana se označuje jako středo-pravicová. Preferuje představu minimálního státu, který by měl zabezpečovat pouze ochranu individuálních práv. Je pro úplnou liberalizaci ekonomiky, vytvoření soukromého systému důchodového a sociálního pojištění a zavedení školného na vysokých školách. V oblasti daní prosazuje rovnou daň a nízké zdanění investic.

Estonská strana středu (Eesti Keskerakond (K))

Vznikla v roce 1991. Jejím zakladatelem byl Edgar Savisaar, který stojí v čele strany dodnes. V roce 2004 ale řada členů ze strany vystoupila kvůli nesouhlasu s negativním postojem strany k Evropské unii a také se Saavisarovou osobní autokracií, kterou ve straně praktikoval. Nejlepší volební výsledek v parlamentních volbách zaznamenala v roce 2007, i přesto ale skončila v opozici. V Evropském parlamentu je stejně jako Reformní strana členem frakce s názvem frakce Aliance liberálů a demokratů pro Evropu (ALDE).

Už svým názvem se strana ideologicky zařazuje do středu politického spektra. Zaměřuje se na estonskou střední třídu, malé obchodníky, ale jejími voliči bývá i nižší střední třída a důchodci. Důležitou podporu si získává i mezi ruskojazyčnou národnostní menšinou. Vymezuje se proti liberalistické vládní politice. Zastává vizi budování sociálně odpovědného státu a chtěla by zavést progresivní zdanění. Zároveň je pro podporu privatizace.

Sociálně demokratická strana (Sotsiaaldemokraatlik Erakond or SDE)

Založena v roce 1990. V roce 1996 vstoupila s Venkovskou stranou středu do koalice s názvem Umírnění. Ve volbách v roce 2003 zaznamenala velký propad a následně si pak změnila svůj název na Sociálně demokratickou stranu. Jejím prvním předsedou v roce 1990 byl Marju Lauristin, současným předsedou je Sven Mikser. V Evropském parlamentu zaujímá místo v sociálně-demokratické frakci Pokrokové spojenectví socialistů a demokratů (S&D).

Sociálně demokratická strana hájí zájmy lidí jak z městských, tak venkovských oblastí, zdůrazňuje budování sociálního státu, privatizaci a decentralizaci. Také se zaměřuje na ochranu nezaměstnaných. V roce 2007 se postavila proti odstranění bronzové sochy sovětského vojáka z centra Tallinu.

Vlastenecká unie a Res publica (Isamaa ja Res Publica Liit, IRL)

Vznikla sloučením Vlastenecké unie a Res Publiky, dvou konzervativních stran, v roce 2006. Nově vzniklé uskupení mělo zpočátku dvě centra vedení, která se sjednotila v roce 2007. Ke

sloučení došlo z pragmatického důvodu, a to kvůli poklesu podpory u obou stran. Předsedou se stal Mart Laar, který v jejím čele stojí dodnes. V roce 2007 získala v parlamentních volbách 16,7%, v posledních parlamentních volbách z roku 2011 si ještě o něco polepšila. V rámci Evropského parlamentu je součástí frakce Evropské lidové strany (EPP).

Vlastenecká unie a Res publica staví na evropské křesťanské tradici, patriotismu, klade důraz na rodinu, vzdělávání. Vyzdvihuje důležitost rozvoje a zachování estonské kultury, jazyka a Estonců samotných. Také se staví proti zadlužování státu.

Estonská lidová unie (*Eestimaa Rahvalii*)

Strana vznikla v roce 1999 sloučením Agrární strany a Unie venkova. Jejím prvním předsedou se stal Arnold Rüütel, který se následně v roce 2001 stal prezidentem. Nejlepším volebním rokem byl pro Estonskou lidovou unii rok 2003. Strana nemá žádné členy v Evropském parlamentu.

Na politickém spektru zaujímá spíše levé spektrum. Svě voliče hledala hlavně mezi občany, kteří nesouhlasili s ekonomickými reformami, mezi reprezentanty bývalých kolchozů a státních podniků. Zasazovala se o decentralizaci státní správy a přijetí opatření proti dovozu zemědělských potravin do Estonska. Strana ale v posledních letech ztratila podporu a nedosáhla na 5% volební klauzuli, tedy v současné době nemá své zastoupení v Riigikogu. Velkou podporu nachází také u ruskojazyčné menšiny.

Estonská strana zelených

Strana vznikla v roce 2006. Díky vzrůstajícímu zájmu o životní prostředí se jí hned v parlamentních volbách v roce 2007 podařilo získat 6 křesel v Riigikogu. Estonská strana zelených byla také přizvána ke koaličnímu vyjednávání, ale kvůli konfliktům v oblasti využití jaderné energie svou účast na vládě odmítla. Ekonomická krize zřejmě ale přinesla změnu v prioritě společenských témat a pokles zájmu o environmentální problematiku se v Estonsku projevil v posledních parlamentních volbách v roce 2011, kdy ESZ zaznamenala pokles a nedosáhla na 5% práh.

Parlamentní volby 2011

Kampaň

Po parlamentních volbách v roce 2007 premiér a předseda Reformní strany Andrus Ansip vytvořil koalici s Vlasteneckou unií a Res Publikou a také se Sociálně demokratickou stranou. Poslední jmenovaná však v roce 2009 koalici opustila a zbývající dvě koaliční strany utvořily

menšinovou vládu. Ta vydržela až do termínu řádných voleb, které prezident vyhlásil na březen 2011.

Do volebního klání se přihlásilo 757 kandidátů na kandidátních listinách 9 politických stran a také 32 nezávislých kandidátů. Volební kampaň byla odlišná od té minulé, která předcházela volbám v roce 2007. Nesla se v duchu větší pragmatičnosti a zodpovědnosti s nakládáním s veřejnými prostředky. Strany již “neslibovaly absurdní věci”¹³. Celkově také mezi pozorovateli převládl názor, že nynější kampaň byla oproti té minulé slušnější a umírněnější.

Hlavním tématem se stala problematika řešení následků ekonomické krize jako je vysoká nezaměstnanost, pokles ekonomického růstu, růst cen, odchod Estonců v produktivním věku do zahraničí.

Strany pravého středu nebo pravicové jako *Reformní strana* nebo uskupení *Vlastenecká unie a Res publica* dělaly spíše skromné sliby. Jejich vize je nezatěžovat zbytečně státní rozpočet, ani zvyšovat daně. *Sociálně demokratická strana* a *Estonská strana středu* se zaměřily na oblast sociální, aktivní politiku zaměstnanosti a vzdělávání. To vše chtěly financovat zvyšováním daní.

Estonská lidová unie a *Estonská strana zelených* zdůrazňovaly zvyšování sociálních benefitů a reformu stávajícího sociálního systému, ELS pak kladla větší důraz na problematiku zaměstnanosti, kdežto ESZ na vzdělávání.

Všechny strany slibovaly usnadnění kombinace rodinného života a práce, zlepšení dostupnosti školek a daňové benefity pro ty soukromé subjekty, které budou podporovat zdraví a vzdělávání svých zaměstnanců.

Výsledky

Ve volbách nakonec zvítězila *Reformní strana*, v Riigikogu si polepšila o 2 mandáty a její koaliční partner *Vlastenecká unie a Res publica* dokonce o 4. Výsledek lze tedy považovat za projev souhlasu s politikou dosavadní koalice, která zemi vedla během nelehkého období finanční krize. Podařilo se jí snížit deficit rozpočtu a v lednu 2010 tak Estonsko mohlo přijmout euro a stalo se 17. členem eurozóny. Dalším úspěchem koalice bylo obnovení ekonomického růstu. Na druhé straně vláda musela přistoupit k úsporným opatřením, které obecně nejsou populární, nemluvě o vysoké nezaměstnanosti¹⁴, kterou se zatím nepodařilo vyřešit. Jak deník *The Economist* výstižně podotknul: “ Ve většině zemí by lidé vyšli do ulic a protestovali a ne stály fronty, aby si opětovně zvolili tu samou vládu“¹⁵.

Ani estonský předvolební boj se neobešel bez skandálů. Terčem obvinění se stal předseda

¹³ <http://www.baltictimes.com/news/articles/28052/>

¹⁴ V posledním kvartálu roku 2010 se nezaměstnanost pohybovala kolem 13,6% - <http://www.stat.ee/49338>.

Estonské strany středu *Edgar Savisaar*. Estonská bezpečnostní policie vypracovala zprávu, ve které tvrdí, že „Savisaar v Rusku přes prostředníky žádal o částku 1,5 milionu euro (38 milionů korun) na "posílení vlivu Ruska v Estonsku"¹⁶. Peníze měl „přijmout od šéfa ruských železnic Vladimira Jakunina“¹⁷. Rusko i ruská menšina žijící v Estonsku nejsou kvůli historickým zkušenostem vnímání pozitivně a toto nařčení jeho stranu poškodilo. Oproti minulým volbám získala o 3 mandáty méně.

Již před volbami, i těsně po nich, předseda vítězné strany Andrus Ansip vyjádřil přání pokračovat ve vládnutí s koaličním partnerem z předchozí menšinové vlády – Vlasteneckou unií a Res Publiku.

V pondělí 4. dubna se uskutečnilo první zasedání nově zvoleného parlamentu. Již před tímto zasedáním byla podepsána koaliční dohoda mezi stranami bývalé koalice. Předsedkyní Riigikogu byla opět zvolena Ene Ergma z Vlastenecké unie a Res Publiky. Téhož dne pověřil prezident republiky sestavením vlády A. Ansipa a poslanci toto pověření schválili. Ansip pak představil kandidáty na ministerské posty prezidentovi, který je následně jmenoval. Vláda byla ustavena za tři dny, tedy nejrychleji v estonské historii.

¹⁵ http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2011/03/estonias_election

¹⁶ http://www.lidovky.cz/tajna-sluzba-starosta-tallinnu-je-agentem-moskvy-f7n-/ln_zahranici.asp?c=A101216_150300_ln_zahranici_mtr

¹⁷ <http://news.err.ee/Politics/e69c8016-7ab3-404f-94b1-4136eb818ae3>

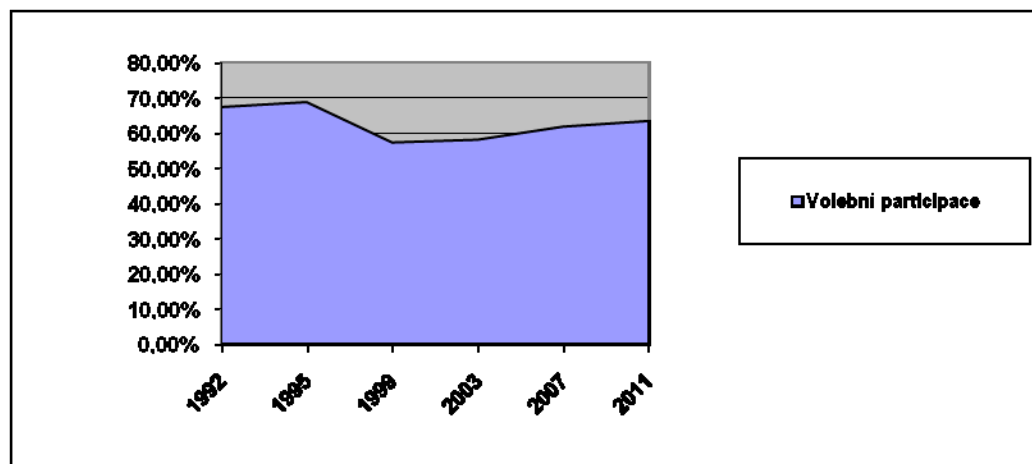
Tabulky a grafy

Výsledky parlamentních voleb 2011

	Podíl hlasů 2007 (v %)	Počet křesel	Podíl hlasů 2011 (v %)	Počet křesel	Změna podílu hlasů (v p.b.)	Změna počtu křesel
Reformní strana	27,8	31	28,6	33	+ 0,8	+ 2
Estonská strana středu	26,1	29	23,3	26	- 2,8	- 3
Vlastenecká unie a Res publica	17,9	19	20,5	23	+ 2,6	+ 4
Sociálně demokratická strana	10,6	10	17,1	19	+ 6,5	+ 9
Estonská lidová unie	7,1	6	2,1	0	- 5,0	- 6
Estonská strana zelených	7,1	6	3,8	0	- 3,3	- 6

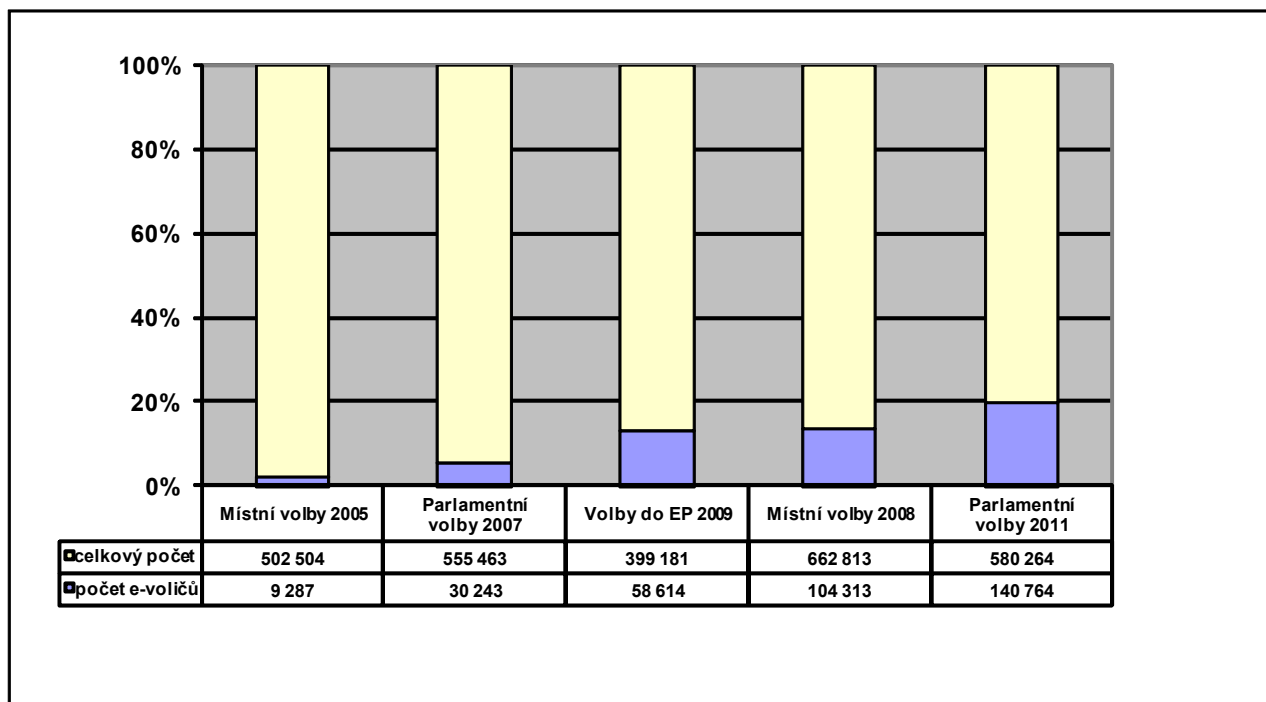
Zdroj: http://en.wikipedia.org/wiki/Estonian_parliamentary_election,_2011

Vývoj volební účasti – parlamentní volby

Zdroj dat: <http://www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/engindex/statistics>

Počet e-voličů v poměru vůči celkovému počtu voličů

<http://www.vvk.ee/voting-methods-in-estonia/engindex/statistics>

Použitá literatura:

CABADA, Ladislav. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha : Oeconomia, 2008.

MELESHEVICH, A.A., *Party Systems in Post-Soviet Countries*, New York: Palgrave Macmillan, 2007.

STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany moderní Evropy*. Praha : Portál, 2005.

Internetové zdroje:

www.estonica.org

www.vvk.ee

www.stat.ee

<http://e-icam.org/news/03022011/>

Politické strany:

<http://www.reform.ee/en>

<http://www.irl.ee/en>

<http://www.riigikogu.ee/?id=35303>

<http://www.riigikogu.ee/index.php?id=35306>

<http://www.riigikogu.ee/index.php?id=42835>

<http://www.riigikogu.ee/index.php?id=35301>

<http://www.riigikogu.ee/index.php?id=35299>

pro nejnovější údaje o politických stranách i www.en.wikipedia.com

mediální zdroje:

www.economist.com

www.baltictimes.com

www.balticworlds.com

www.lidovky.cz

www.news.err.ee